

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑. เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๒. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยทำการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และจากแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยการนำเสนอผลการสรุปการวิจัยและอภิปรายผล เพื่อหาข้อสรุปในผลงานวิจัย จากผลการศึกษามีสรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

๕.๑.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า ประชาชน ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๗ มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี จำนวน ๒๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๑ ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน ๒๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๕ มีอาชีพส่วนตัว จำนวน ๒๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๘ และมีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๙๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๙

๕.๑.๒ บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๘๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

๑. ด้านการจัดระเบียบสังคม บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.94$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. ด้านการพัฒนาสังคม บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.81$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๓. ด้านเศรษฐกิจ บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.87$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน นำไปสู่การตอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังนี้

๑. ประชาชนที่มีเพศต่างกัน บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ทุกด้านไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

๒. ประชาชนที่มีอายุต่างกัน บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ว่าประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แตกต่างกัน

๓. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แตกต่างกัน

๔. ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๕. ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ว่าประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แตกต่างกัน

๕.๑.๔ สรุปข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

๑. ด้านการจัดระเบียบสังคม

พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนให้มากกว่านี้ เพื่อจะได้ขอรับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่พระสงฆ์จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนในหลาย ๆ ด้าน พระสงฆ์ควรมีการจัดตั้งกองทุนส่วนกลางในแต่ละเขตการปกครองในระดับอำเภอหรือตำบล เพื่อใช้เป็นงบประมาณในการช่วยเหลือพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ชะลอการพัฒนาศาสนสถานที่เกิดขึ้น หันมามุ่งพัฒนาจิตใจประชาชนในท้องถิ่น และพระสงฆ์ควรอยู่ในความปกครองดูแลคณะสงฆ์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ให้มีความสงบเรียบร้อยได้เป็นอย่างดีตามระเบียบ โดยถือพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ

๒. ด้านการพัฒนาสังคม

พระสงฆ์ให้ความสำคัญน้อยต่อการพัฒนาชุมชน ยังขาดการเสียสละอย่างจริงจังในการยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือสังคม ดำเนินการกระทำไปตามรูปแบบวิธีการเดิม ๆ ขาดการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ประกอบพิธีกรรม กิจกรรมในทางศาสนา ตามประเพณีวัฒนธรรม ขาดการเผยแพร่สั่งสอน ให้ประชาชนในสังคมได้เข้าใจถึงหลักพุทธธรรมอย่างแท้จริง และปัจจุบันความก้าวหน้าของหน่วยงานรัฐภาคส่วนต่าง ๆ มีบทบาทในการพัฒนาสังคมอย่างกว้างขวาง ทัวถึง ทำให้วัดและหรือพระสงฆ์มีบทบาทในการช่วยเหลือพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ น้อยลงแทบไม่มีเลย ซึ่งต่างกับสมัยก่อนที่วัดเป็นศูนย์กลาง ที่พึ่งของสังคมด้านต่าง ๆ

๓. ด้านเศรษฐกิจ

พระสงฆ์ควรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์รูปแบบ วิธีการใหม่ๆ ในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เกี่ยวกับหลักพุทธธรรม ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับความสนใจของประชาชนเพื่อให้วัดไม่ใช่เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรม กิจกรรมทางศาสนา ในปัจจุบันจำนวนผู้บวชอยู่ประจำลดจำนวนลง ส่งผลให้วัดต่าง ๆ ขาดบุคลากร ในการดำเนินงาน ภาระการช่วยเหลือพัฒนาสังคมจึงตกอยู่ที่ พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง จึงเป็นเรื่องยากพอสมควรที่ทำให้บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กระทำได้เต็มที่อย่างแท้จริง และพระสงฆ์ควรมีการร่วมมือกับท้องถิ่นภาคส่วนต่าง ๆ ในการร่วมกันรณรงค์ ให้ประชาชนอนุรักษ์ เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานความพอเพียง

๕.๑.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

๑. ด้านการจัดระเบียบสังคม

พระสงฆ์มีบทบาทการจัดระเบียบสังคมได้ร่วมกับประชาชนอาจเป็นลักษณะของการประชุมริเริ่มแผนการพัฒนา ซึ่งไม่ก้าวล่วงวินัยที่พระสงฆ์สามารถดำเนินการได้ ส่วนสมาชิกผู้ร่วมสนทนากลุ่มที่ยกมาเน้นย้ำว่า การได้รับนิมนต์จากประชาชนให้เข้าร่วมก็เป็นโอกาสอีกอย่างหนึ่ง โดยเข้าร่วมการพัฒนา การร่วมประชุม การแสวงหาแนวทางการริเริ่มการพัฒนาร่วมกันระหว่างชุมชนกับพระสงฆ์ ซึ่งส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือ ที่สำคัญหากการพัฒนาของพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งที่ปรากฏ

ชัดว่า ท้องถิ่นเกิดการพัฒนารุดขึ้นอย่างเห็นได้ผ่านการยอมรับจากทุกฝ่าย ซึ่งมีบางฝ่ายละเลยหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งส่งผลให้พระสงฆ์ได้บังคับบัญชาตนเองหรือเกิดความรู้สึกว่าท่านไม่จริงจังต่อภาระงาน โดยไม่มีการประสานงานและส่งเสริมเท่าที่ควร เป็นการจัดระเบียบองค์กรสงฆ์ไม่มีความเหมาะสม ขาดระบบระเบียบที่แน่นอนชัดเจน ที่สำคัญสังคมสงฆ์ถูกระบบอุปถัมภ์ครอบงำ ทำให้ยึดติดในอำนาจ วัตถุตอบแทน และยังมีระบบพรรคพวก บางครั้งสายการบังคับบัญชาของแต่ละส่วนในการรับผิดชอบส่วนงานขาดการติดต่อประสานงานระหว่างกัน และดำเนินการทุกอย่างโดยไม่มีความเห็นชอบหรือความร่วมมือหรือไม่ได้รับนิมนต์จากประชาชนคงเป็นไปได้ ขณะเดียวกันหากเป็นชุมชนเมืองพระสงฆ์ก็มีบทบาทการพัฒนาร่วมกับชุมชนน้อยลง

๒. ด้านการพัฒนาสังคม

พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในด้านการพัฒนาสังคม โดยกำหนดจุดประสงค์ เชิงปฏิบัติการ คือเอาประสบการณ์การทำงานมาทำการพัฒนาให้มันดีขึ้น ความภาคภูมิใจที่ทำและที่เราจะลงไปทำเชิงบูรณาการ สำหรับที่ทำงาน ที่อยู่จะมีปัญหา มีความขัดข้องไม่สะดวกสบายด้วยประการต่าง ๆ จะได้แก้ไข จะได้ปรับปรุงให้เกิดความพอเหมาะพอดี และพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนจะต้องมีความร่วมมือกับผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำทั้งประชาชนด้วยอาจมีการพัฒนาได้ในสังคม การพัฒนาสังคม จะต้องพัฒนาสุขภาพตั้ง ๔ อย่างคือ ๑. สุขภาพร่างกาย ๒. สุขภาพจิต ๓. สุขภาพสิ่งแวดล้อม และสังคม ๔. สุขสติปัญญา แล้วก็เป้าหมายในการพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเป็นชุมชนชนบท อยู่ตรงไหนเรากำหนดเป้าหมายว่า ให้คนรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหาจนกว่าเขาจะคิดได้ ทำได้ แก้ปัญหาได้ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น คิดถูก ทำถูก แก้ปัญหาถูกด้วยตัวของเขาเอง นั่นแหละ เรียกว่าบรรลุเป้าหมาย จะต้องมีการพัฒนาสังคมได้อย่างดี โดยเน้นหลักธรรม คำสั่งสอนให้มีความซื่อสัตย์รับผิดชอบต่อหน้าที่โดยสำนึกถึงความผิดชอบชั่วดีเป็นที่ตั้ง จึงเห็นได้ว่าแนวทางการพัฒนาสังคมได้แท้จริงคือ การสร้างชุมชนธรรมะ สังคมธรรมะ หรือหมู่บ้านธรรมะให้ถึงพร้อมทั้งการตอบสนองทางวัตถุ โดยที่ชาวบ้านมีจิตใจเป็นธรรม มีความเพียงพอและปฏิบัติธรรมเพื่อความสงบสันติสุขของสังคม ชีวิตชุมชนจะสงบร่มเย็น มีความรู้ความสามารถ ขณะถ่ายทอดต้องมาจากความมั่นใจและสร้างความน่าเชื่อถือ ต้องมีจิตใจกว้างขวาง มีความโปร่งใสในการทำงาน ทุกฝ่ายสามารถตรวจสอบงบประมาณได้ ถ้าเสียสละที่จะนำพาชาวบ้านปฏิบัติ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับบุคลิกของพระสงฆ์แต่ละรูปเช่นเดียวกัน โดยรวมแล้วเรียกว่าจิตสำนึกในสถานภาพความเป็นภิกษุ และสนับสนุนพระสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของลักษณะงาน โดยมีความต้องการของประชาชนในพื้นที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

๓. ด้านเศรษฐกิจ

พระสงฆ์เห็นความสำคัญด้านเศรษฐกิจเป็นแนวทางสำคัญมากในการดำเนินชีวิตของประชาชนทั้งหลาย การเห็นปัญหาของตนเองและปัญหาของหมู่บ้านจึงพบว่าความยากจน ความแห้งแล้ง ความทุกข์ยากและความเดือดร้อนของคนในหมู่บ้าน ส่วนหนึ่งมาจากสภาพของลมฟ้าอากาศ ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านไม่มีทุนทำกิน เป็นหนี้เป็นสินดอกเบี้ยแพงการเก็งกำไรของพ่อค้าคนกลางการตลาดที่ราคาสินค้าราคาถูกกดให้ต่ำลง และอีกส่วนหนึ่งมาจากชาวบ้านที่ต้องสูญเสียไปกับอบายมุขทั้งปวง จึงให้สติชาวบ้านให้เห็นถึงเหตุแห่งทุกข์ในที่สุดชาวบ้านมีปัญญาสามารถเลิกอบายมุขได้ในที่สุด ชาวบ้านกำลังเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจอย่างรุนแรง มีหนี้สินตกทอดมาหลายชั่วคน

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวบ้านเป็นผู้ทำนาแต่ไม่มีข้าวจะกิน พระสงฆ์จึงจัดกิจกรรมนำพระและเณรทำนา เพื่อมิให้ชาวบ้านต้องหิวต่ออาหารที่นำมาทำบุญสุนทาน และเป็นการแบ่งเบาความทุกข์ยากของชาวบ้านไปด้วย ในขณะเดียวกันก็คิดหาวิธีที่จะชะลอการขายข้าวในช่วงที่เก็บเกี่ยวใหม่ ซึ่งมีราคาตกต่ำ และได้รวบรวมเงินที่ชาวบ้านบริจาคในการทำบุญทั้งหมดที่มีอยู่โดยคิดว่า เงินของวัดคือเงินของชาวบ้านนำไปแก้ปัญหาให้ชาวบ้าน และมีผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ เช่น ปลุกพืชสมุนไพร การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก เพื่อช่วยประชาชนทำนาให้ได้ผลดีในการทำนาแบบธรรมชาติ

๕.๑.๖ สรุปองค์ความรู้การวิจัย

บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ คือ

๑. ด้านการจัดระเบียบสังคม คือ พระสงฆ์มีบทบาทการจัดระเบียบสังคมเป็นลักษณะการประชุมริเริ่มแผนการพัฒนา ซึ่งไม่ก้าวล่วงวินัยที่พระสงฆ์สามารถดำเนินการได้ ส่วนสมาชิกผู้ร่วมสนทนากลุ่มที่ยังกล่าวเน้นย้ำว่า การได้รับนิมนต์จากประชาชนให้เข้าร่วมก็เป็นโอกาสดีอย่างหนึ่ง ที่สำคัญการพัฒนาของพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งที่ปรากฏชัดว่า ท้องถิ่นเกิดการพัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ผ่านการยอมรับจากทุกฝ่าย

๒. ด้านการพัฒนาสังคม คือ แนวทางการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ คือ การสร้างชุมชนธรรมะ สังคมธรรมะหรือหมู่บ้านธรรมะให้ถึงพร้อมทั้งการตอบสนองทางวัตถุ และที่พึงทางจิตใจ โดยที่ชาวบ้านมีจิตใจเป็นธรรม มีความเพียงพอและปฏิบัติธรรมเพื่อความสงบสันติสุขของสังคม ชีวิตชุมชนจะสงบร่มเย็น พระสงฆ์มีบทบาทในสังคมมากที่สุด คือ “การมีส่วนร่วมกับประชาชนในการจัดกิจกรรมเทศกาลต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา”

๓. ด้านเศรษฐกิจ คือ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในด้านนี้น้อยที่สุด เพราะพระสงฆ์มีบทบาททางพัฒนาเศรษฐกิจน้อยกว่าด้านอื่น ๆ จะเห็นว่าพระสงฆ์มีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การจัดวัดเป็นส่วนกลางในการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ประชาชนและส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจน้อยที่สุดคือเกี่ยวกับการจัดส่งเสริมการพัฒนาชุมชนด้วยการสนับสนุนตามนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูล การวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” มีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก สามารถถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ท่านนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตจริงได้ ให้ความรู้เกี่ยวกับความอดทนต่อการทำงานที่สุจริตและความซื่อสัตย์ และมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีความคิดริเริ่ม และร่วมมือกันช่วยเหลือตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิชาการของ **สุรพล พยอมแย้ม และคณะ** เรื่อง “บทบาททางจิตวิทยาชุมชน” บทบาทของพระสงฆ์ว่า บทบาทของวัดหรือบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน และให้ความอนุเคราะห์แนะนำช่วยเหลือแก่ประชาชน ทั้งในด้านการสั่งสอน การฝึกอบรมทางการศึกษา

การดำรงชีพในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการสาธารณสุขและสุขภาพอนามัย ล้วนแต่มีองค์การหรือสถาบันทางสังคมในรูปแบบใหม่เข้ามามีบทบาทและจัดการแทนบทบาทของพระสงฆ์แทบทั้งสิ้น นอกเหนือจากบทบาทของผู้เผยแพร่ธรรมะและอบรมจิตใจประชาชนแล้ว รูปแบบหรือบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยอยู่ในกรอบหรือแนวปฏิบัติที่ใกล้เคียงกัน ได้แปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม ตามความต้องการและตามความจำเป็นของสังคมหรือชุมชนที่พระสงฆ์เกี่ยวข้อง^๑ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **อารียา ลัมสุวัฒน์** ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย (๒๕๐๐-๒๕๒๐)” บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ตามโครงการพระธรรมทูต และโครงการพระธรรมจาริกว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ผู้นำชาวบ้านในการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างดีเยี่ยม การบำเพ็ญประโยชน์ในหมู่บ้านชนบทเป็นผู้นำในการวางแผนอบรมฝึกหัดพระที่เป็นผู้นำในชนบทในวิชาเทคนิคต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ให้รู้จักวิธีการทำตม่น้ำ วางถังซีเมนต์ที่ใช้กับบ่อการใช้ส้วมซึม ความรู้ในด้านสุขวิทยาสมัยใหม่ โภชนาการความสะอาดอนามัย และการรักษาโรค สิ่งทีกล่าวมาเป็นหน้าที่ที่พระสงฆ์ตามโครงการพระธรรมจาริกต้องนำไปพัฒนาให้ความรู้แก่ชาวเขา หรือชนบท^๒

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

๑. ด้านการจัดระเบียบสังคม พบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ประชาชนมีความคิดเห็นในด้านการจัดระเบียบสังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก อยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์สามารถให้ความรู้กับท่านเกี่ยวกับการดำรงชีวิต และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของท่านด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหากำพล คุณงกโร** ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พบว่า กลุ่มผู้ปกครองผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชนสถานภาพสมรสอยู่ด้วยกันมีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป และมีรายได้ต่อเดือนระหว่าง ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ บาทความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรม คือ ด้านภาวะผู้นำด้านการเผยแพร่ธรรมด้านการให้การศึกษาด้านการให้ความรู้ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปโภค และระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มผู้ปกครองมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมโดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้านกลุ่มเยาวชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีอายุ ๑๗ ปีมีระดับการศึกษา ม.๖/ปวช. ที่เยาวชนเคยเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ คือ ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาจำนวนร้อยละของเยาวชนที่เคยเข้ารับการอบรมตามบทบาทของพระสงฆ์ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามากที่สุด และความถี่ในการทำกิจกรรมมีจำนวน ๕-๑๐

^๑ สุรพล พยอมแย้ม และคณะ “พระสงฆ์”, **บทบาททางจิตวิทยาชุมชน**, (เอกสารประกอบการบรรยายในโครงการอบรมเรื่องพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพอนามัยที่ดีของประชาชน, คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๑), หน้า ๕๙.

^๒ อารียา ลัมสุวัฒน์, “บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย (๒๕๐๐-๒๕๒๐)”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, ภาควิชาประวัติศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖).

ครั้งต่อปีความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรม คือ ด้านภาวะผู้นำด้านการเผยแพร่ธรรมด้านการให้การศึกษาด้านการให้ความรู้ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปโภค และระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มเยาวชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมโดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน^๓ บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วิเชียร เจนจบเขต** ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิถีชีวิตไทยในจังหวัดนครปฐม” พบว่าบทบาทหลักธรรม และกุศโลบายของพระสงฆ์ในการนำมาใช้ทางด้านการศึกษาในการพัฒนาวิถีชีวิตไทยในจังหวัดนครปฐมส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาด้านปริยัติธรรมแผนกธรรมควบคู่ไปกับการปกครองบุคลากรภายในวัด อีกทั้งยังใช้ความเพียรเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนด้วยกิจกรรมทางการเทศน์การอบรมการประชุมแก่ประชาชนอุบาสกอุบาสิกาทำการสงเคราะห์ด้านสาธารณูปการด้วยการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ และยังให้การสาธารณสงเคราะห์เป็นที่พอใจแก่ประชาชน^๔

๒. ด้านการพัฒนาสังคม พบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ประชาชนมีความคิดเห็นในด้านการพัฒนาสังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้จะสอดคล้องกับความเป็นจริง เนื่องจากพระสงฆ์เป็นแบบอย่างของชุมชนในการพัฒนาสังคม และพระสงฆ์สามารถเป็นผู้ประสานระหว่างประชาชนและหน่วย งานต่าง ๆ ให้เกิดความเข้าใจนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริงได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาวิเชียร ชันทองดี** ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนศึกษาเฉพาะกรณีพระครูวิศาลเชมคุณวัดพิชโสภาราม อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี” ได้ให้ความหมายของของบทบาทไว้ ๓ ประการคือ ๑. บทบาท หมายถึง ปทัสถานความมุ่งหวังข้อห้ามความรับผิดชอบและอื่น ๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกันซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดให้บทบาทตามความหมายนี้คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุดแต่มุ่งไปถึงการบ่งชี้ถึงหน้าที่อันควรกระทำ ๒. บทบาท หมายถึง ความเป็นไปของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมหรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ แนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ๓. บทบาทหมายถึงความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คิดและทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ^๕ และบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ให้มีการร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาชุมชน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสมพิศ สมพิสาโร** (สินคงอยู่) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน :กรณีศึกษาชุมชน บ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง จำนวน ๒๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๙๕ มี

^๓ พระมหากำพล คุณงักโร, ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอ บางกรวย จังหวัดนนทบุรี, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๔ วิเชียร เจนจบเขต, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิถีชีวิตไทยในจังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๗).

^๕ พระมหาวิเชียร ชันทองดี, “บทบาทของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนศึกษาเฉพาะกรณีพระครูวิศาลเชมคุณวัดพิชโสภาราม อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗).

อายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๘๐ มีการศึกษาในระดับ ม.๖ หรือเทียบเท่า จำนวน ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๖๑ มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๐๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๔๙ และมีรายได้ ๕,๐๐๑-๗,๐๐๐ บาทจำนวน ๑๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๕๐ จากผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน
๒. ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านการศึกษามีผลทำให้ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
๓. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี มีดังนี้
 - ด้านวิถีชีวิต พบว่า พระควรเป็นแกนนำในการปลูกฝังจิตสำนึกของเด็กและเยาวชนให้เห็นความสำคัญ เห็นคุณค่า และร่วมมือกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรม พบว่า พระสงฆ์ควรสอดแทรกหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สามารถปลูกฝังความรักและห่วงใยวัฒนธรรมความเป็นไทยเข้าไปในกิจกรรมหรือประเพณีประจำท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจ พบว่า พระสงฆ์ควรประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในการประกอบอาชีพ หรือการดำรงชีวิต ด้านการศึกษา พบว่า พระสงฆ์ควรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโทษและประโยชน์ของการไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด อย่างจริงจัง โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการใช้จ่ายด้านการสาธารณประโยชน์ พบว่า พระสงฆ์ควรจัดสรรพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัดให้เป็นลานกีฬา หรือสถานที่ออกกำลังกาย สำหรับให้คนในชุมชนได้ใช้เป็นสถานที่พบปะ และพักผ่อน หย่อนใจ^๖
 - บทบาทของพระสงฆ์จัดการเผยแผ่ อบรมศีลธรรม และจริยธรรมให้กับประชาชนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสมุห์อานนท์ อินทวิโส (ปู๊อ้าย)** ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านเขาถ้ำทะเล อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี" จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๘ มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๘๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓๗ มีการศึกษาระดับ ป.๖ จำนวน ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๕๕ มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐๒ มีรายได้ ๕,๐๐๑-๖,๐๐๐ บาท จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๙๔ จากผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้
 ๑. บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนบ้านเขาถ้ำทะเล อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน
 ๒. ผลการทดสอบสมมติฐานทั้ง ๕ ข้อสรุปได้ว่า เป็นไปตามที่กำหนดไว้ทั้งหมด โดยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ด้านผู้นำแบบอย่างที่ดี ด้านการเผยแผ่ธรรมะ ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง และด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาชุมชนบ้านเขาถ้ำทะเล อำเภอปากท่อจังหวัดราชบุรี
 ๓. ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ กรณีศึกษาชุมชนบ้านเขาถ้ำทะเล อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี มีดังนี้
 - ๓.๑ ด้านผู้นำ

^๖ พระสมพิศ สมพิสาโร (สินคงอยู่), "บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองโสนอำเภอเมืองจังหวัดเพชรบุรี", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนดรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

แบบอย่างที่ดี พบว่า พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในทุกๆ กิจกรรมของการพัฒนาชุมชน ในฐานะผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ๓.๒ ด้านการเผยแพร่ธรรมะ พบว่าพระสงฆ์ควรมีการเผยแพร่ธรรมะในเชิงรุก และควรพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพื่อแจ้งข่าวสารกิจกรรมที่จัดขึ้นให้ทั่วถึงประชาชนในชุมชน ๓.๓ ด้านการให้การศึกษา พบว่า พระสงฆ์ควรศึกษาหาความรู้ในด้านเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม สอดคล้องกับผู้ศึกษา ๓.๔ ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง พบว่าพระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในฐานะผู้ให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาใช้ในทางการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับ หลักธรรมของผู้ปกครอง ๓.๕ ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า พระสงฆ์ควรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างชัดเจนในกิจกรรมการอนุรักษ์รวมทั้งควรมีการอบรมถวายความรู้แก่พระสงฆ์ในด้านการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาให้พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจสามารถชักจูงและปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับประชาชนในชุมชนได้^๗

๓. ด้านเศรษฐกิจ พบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ประชาชนมีความคิดเห็นในด้านเศรษฐกิจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ช่วยเหลือชาวบ้าน หรือชุมชนที่ขาดแคลนยากจนบนหลักธรรมแห่งการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสังเวียน ปญฺญารโ (ศรีมันตะ) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ยังมีประโยชน์ต่อสังคมไทย โดยเฉพาะการเผยแผ่ การอบรมศีลธรรมจริยธรรม การจัดการศึกษา และการสงเคราะห์ประชาชนซึ่งเมื่อศึกษาลึกลงไป ในส่วนของการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน อันเป็นการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น จะพบว่า ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้เข้ามาช่วยเหลือและดำเนินการอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านอยู่มาก หากใครครวญย้อนกลับไปไตร่ตรองถึงสภาพอดีตของไทยดูแล้ว ทุกคนจะนึกถึงบทบาทของพระสงฆ์ ที่จะเป็นหัวใจหลักในการแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้ เพราะพระสงฆ์มีปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชาวบ้านอยู่มีใช้น้อย ที่สำคัญคือแรงศรัทธาที่ประชาชนมีต่อพระสงฆ์^๘ บทบาทของพระสงฆ์ยังดำเนินการบริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ภายในวัดตามหลักเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระบุญเรือง จิตตธมโม (สุทธิชัย) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า” ผลการศึกษาพบว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับครอบครัวนั้น จำต้องแก้ไขปัญหาคือครอบครัวด้วยจริยธรรมต่าง ๆ กล่าวคือ วิถีชีวิตของสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดกล่าวคือจากครอบครัวที่มีสมาชิกหลายคนกลายเป็นครอบครัวที่มีสมาชิกลดน้อยลง ความมั่นคงหรือเสถียรภาพของครอบครัวได้รับการกระทบกระเทือน อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงและวิกฤติการณ์ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาและจริยธรรม เป็นต้น หน้าที่ ต่าง ๆ ในครอบครัวที่ทุกคนเคยปฏิบัติตามบทบาทและภาวะ

^๗ พระสมุห์อานนท์ อินทวิโส (ปู่อ้าย), “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านเขาถ้ำทะลุ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^๘ พระมหาสังเวียน ปญฺญารโ (ศรีมันตะ), “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: ศึกษากรณีพระครูสุภาจารวัฒน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

คือในวัยที่บุตรธิดายังเป็นเด็กเล็ก มารดามักรับภาระหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ เมื่อบุตรเจริญวัย บิดาจะดูแลโดยเฉพาะในด้านระเบียบวินัย และแนวทางการดำเนินชีวิต กล่าวคือ มารดามักรับภาระเกี่ยวกับบุตรหญิง ในขณะที่บิดาจะรับภาระเกี่ยวกับบุตรชายด้วยการปลูกฝังจริยธรรม เพื่อเป็นการสร้างฐาน เกี่ยวกับบุคลลธรรม เพื่อเป็นปัจจัยให้จริยธรรม และคุณธรรมให้ปรากฏในจิตใจเจริญเพิ่มมากขึ้น วิธีการปลูกฝังคือการยึดหลักปฏิบัติตามหลักธรรมที่ทำให้เป็นคนดีประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ คือ ๑. ปริยัติการศึกษาเรียนรู้สิ่งที่ควรศึกษาได้แก่ พุทธพจน์ ๒. ปฏิบัติการปฏิบัติสิ่งที่ควรปฏิบัติได้แก่ศีล สมาธิปัญญา ๓. ปฏิเวธการบรรลุจุดหมายได้ด้วยการปฏิบัติ หลักการปฏิบัติตามแนวพุทธวิธีนี้เป็นกระบวนการการปฏิบัติที่ต้องเื้อต่อกัน กล่าวคือวิธีการเบื้องต้นคือการศึกษา มีความหมายครอบคลุมถึงผู้ได้รับการศึกษาคือ บุตรชายและบุตรหญิงและผู้ที่มีหน้าที่ให้การศึกษาคือ บิดามารดา เป็นผู้เข้าใจในสิ่งที่ควรศึกษาคือหลักธรรมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักธรรมย่อมจะทำให้บรรลุผลแห่งการปฏิบัตินั้นๆ แต่การปลูกฝังจริยธรรมให้บุตรชายและบุตรหญิงนั้นจะต้องเริ่มต้นที่ตัวผู้เป็นบิดามารดาเสียก่อน^๙ และบทบาทพระสงฆ์จัดกิจกรรม ให้วัดเป็นส่วนกลางในการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหานิคม ญาณโสภณ** (สมเสนาะ) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี" ผลการวิจัยพบว่า ๑) บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในอำเภอดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ด้านเป็นศูนย์รวมจิตใจ ๒) ผลการเปรียบเทียบบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนใน อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ผู้ตอบแบบ สอบถาม ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพ เพศ อายุ ตำแหน่ง/หน้าที่ อาชีพ ประสบการณ์การทำงานเงินเดือน/นิตยภัต ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ๓) ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี คือ แหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอขาดป้ายนิทรรศการสำคัญทางพระพุทธศาสนา ขาดบุคลากรทดแทน ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนกลยุทธ์ เป้าประสงค์ การประเมินผล การปรับปรุงแก้ไขและให้องค์กรส่วนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมมากขึ้น ควรเพิ่มแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอ ควรจัดเจ้าหน้าที่ดูแลแหล่งเรียนรู้ ควรดูแลรักษาอาคารเสนาสนะให้

^๙ พระบุญเรือง จิตธมโม (สุทธิชัย), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีแก้ปัญหของพระพุทธเจ้า”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด สวยงาม มั่นคงแข็งแรง และใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า รวมทั้ง
ควรกำหนดพื้นที่สงฆ์และพุทธาวาสอย่างเหมาะสม^{๑๐}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหล่มสัก จังหวัด
เพชรบูรณ์” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๑. ควรนำผลของการวิจัยครั้งนี้ไปเผยแพร่ให้พระสงฆ์ ในอำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์ และพื้นที่อื่น ๆ เพื่อให้ได้รับทราบเป้าหมายในบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
ชุมชน เพื่อจะได้ร่วมกับภาคส่วนอื่น ๆ ของการพัฒนาชุมชน

๒. ควรนำภูมิปัญญาชาวบ้านและประเพณีทางพระพุทธศาสนา มาส่งเสริมความ
ร่วมมือระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนให้มากขึ้นตามแนวการจัดระเบียบสังคม การพัฒนาสังคม และ
เศรษฐกิจ พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน เพื่อจะทำให้สังคมไทยอยู่ดีกินดีมีความสุข

๓. ควรมีการส่งเสริมความรู้ ฝึกทักษะ และสื่อที่จำเป็นแก่พระสงฆ์ เพื่อให้มีบทบาท
ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่กว้างขึ้น เพื่อให้เห็นภาพสะท้อนของบทบาทพระสงฆ์
ในการพัฒนาชุมชนได้ชัดเจนขึ้น

๒. ควรทำการศึกษาวิจัยในลักษณะการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนา
ชุมชน และเพื่อให้พระสงฆ์และประชาชนร่วมกันศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการ
พัฒนาชุมชน

๓. ควรส่งเสริมการจัดงานตามประเพณีของแต่ละหมู่บ้าน อำเภอ ให้เป็นรูปแบบการมี
ส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์

^{๑๐} พระมหานิกม ญาณโสภณ (สมเสนาะ), "บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนใน
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).